

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2016. gada 28. oktobrī Nr. 1-8/25

Ministru prezidentam
Mārim Kučinskim
Brīvības bulvārī 36
Rīgā, LV-1520

Par grozījumiem MK noteikumos Nr. 134 „Noteikumi par vienoto veselības nozares elektronisko informācijas sistēmu”

2015.gadā un 2016. gadā tiesībsargs saņēma vairākus iesniegumus no Latvijas Ģimenes ārstu asociācijas, kuros citastarp tiesībsargs tika aicināts izvērtēt MK noteikumu Nr. 134 „Noteikumi par vienoto veselības nozares elektronisko informācijas sistēmu” atbilstību Satversmes 96.pantam un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8.pantam un iespējamu pārkāpumu gadījumā vai nu ierosināt pārbaudes lietu vai vērsties Satversmes tiesā. Lai pārrunātu ar e-veselības sistēmas ieviešanu saistīto problemātiku, tiesībsargs 2016.gada 8.jūlijā organizēja diskusiju, kurā bija aicināti pārstāvji no institūcijām kas ir atbildīgas par e-veselības sistēmas īstenošanu, proti, Veselības ministrijas un Nacionālā veselības dienesta. Sanāksmē piedalījās arī Latvijas Ģimenes ārstu asociācijas, Latvijas Lauku Ģimenes ārstu asociācija un Datu valsts inspekcijas pārstāvji. Secinot, ka attiecībā uz darba nespējas lapām un e-receptēm e-veselības sistēmā tiesiskais regulējums vēl ir pilnveidojams, tiesībsargs ierosināja pārbaudes lietu. Pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargs vērsās Veselības ministrijā, aicinot precizēt vairākus MK noteikumu Nr. 134 „Noteikumi par vienoto veselības nozares elektronisko informācijas sistēmu” punktus.

2016.gada 10.oktobrī tiesībsargs saņēma Veselības ministrijas vēstuli Nr. 01-15.1/4429 (atbildot uz tiesībsarga 2016.gada 25.augusta vēstuli Nr. 1-8/21), kurā tā norāda, ka ir izvērtējusi tiesībsarga ierosinājumus un sniedz informāciju par plānotajiem soļiem vienotās veselības nozares elektroniskās informācijas sistēmas tiesiskā regulējuma uzlabošanā. Neskatoties uz dažu priekšlikumu iestrādāšanu MK noteikumu Nr. 134 „Noteikumi par vienoto veselības nozares elektronisko informācijas sistēmu” grozījumos, tiesībsargs secina, ka vairāki būtiski priekšlikumi tomēr nav ņemti vērā un vēlas norādīt sekojošo.

Saskaņā ar Fizisko personu datu aizsardzības likumu dati par personas veselību uzskatāmi par sensitīviem fiziskās personas datiem. Kā no MK noteikumiem Nr. 134 „Noteikumi par vienoto veselības nozares elektronisko informācijas sistēmu” izriet, tad e-veselības sistēmā tiks apstrādāts ievērojams daudzums fizisko personu medicīnas datu, no kuriem cita starpā varēs uzzināt par personu veselību, paradumiem, garīga rakstura saslimšanām, seksuāli transmisīvām slimībām u.c.. Kritiski ir vērtējams, ka pamattiesību ierobežojumi ir iekļauti nevis likumā, bet gan Ministru kabineta noteikumos.

Tā kā fizisko personu dati ir neatņemama to privātās dzīves sastāvdaļa, tad īpaši svarīgi ir nodrošināt e-veselības sistēmas tiesiskā regulējuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96.pantam, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8.pantam, kā arī ES Pamattiesību hartas 7.(privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība) un 8.pantam (personas datu aizsardzība).

Elektroniskajiem medicīnas datiem ir vieglāk piekļūt un tos nokopēt (atšķirībā no medicīnas datiem, kas bija papīra versijā), Tāpēc jānodrošina, lai sistēma būtu droša, lai iekļautie dati būtu adekvāti, relevanti, nebūtu pārmērīgi. Personām, kas apstrādā šos datus, jāievēro konfidencialitātes prasības.

Nacionālajam veselības dienestam (turpmāk NVD), kas būs e-veselības sistēmas datu pārzinis, būs pieejams milzīgs Latvijas iedzīvotāju sensitīvo medicīnas datu apjoms. Tāpat visiem e-veselības sistēmā iekļautajiem datiem varēs piekļūt Veselības inspekcija (turpmāk VI) un lielam daudzumam datu – Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra (turpmāk arī VSAA). Kā tiesībsargam vēstulē norāda Latvijas sertificēto personas datu aizsardzības speciālistu Asociācijas līdzpriekšsēdētāja A. Boboviča, no “MK noteikumu Nr.134 noteikumu redakcijas nav iespējams izsecināt, kādi kopumā mehānismi ir paredzēti, lai izpildītu, piemēram, MK noteikumu 17.3.punkta prasības: “(..) lietotāja tiesības veselības informācijas sistēmā nosaka apjomā, kas nepieciešams darba pienākumu veikšanai, lai nodrošinātu finanšu resursu administrēšanu vai statistikas datu apstrādi”. Kurš nosaka informācijas apjomu, ko attiecīgais darbinieks var “apskatīt”, vai attiecīgajam darbiniekam ir tikai ievades tiesības bez tiesībām iepazīties ar jau ievadītajiem datiem un vai sistēma vispār paredz šādu funkcionalitāti?” Eksperte min, ka “viens no veselības informācijas sistēmas problēmjaudājumiem ir lietotāju lomu sadalījums un “*need-to-know*” jeb minimalizācijas principa trūkums. Ieviešot mērķtiecīgu, tikai nepieciešamajā apjomā attiecīgajā situācijā, informācijas apmaiņu, lai izpildītu normatīvajos aktos noteikto funkciju izpildi (precizējot arī speciālos normatīvos aktus, ja nepieciešams), tiktu nodrošināta saudzīgāka medicīniskās informācijas apstrādes procedūra.”

Uzskatu par nepieciešamu turpināt debati par darbnespējas cēloņa iekļaušanu darbnespējas lapās, ņemot vērā to, ka darbnespējas lapas mērķis ir sniegt informāciju, vai attiecīgajā periodā darbiniekam ir bijis attaisnots kavējums. Veselības ministrija ir apzinājusi Latvijas Darba devēju konfederācijas un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras viedokli šajā jautājumā. Latvijas Darba

devēju konfederācija argumentē, kāpēc darbnespējas lapās ir jāiekļauj tādi darbnespējas cēloņi kā tuberkuloze, karantīna, nelaimes gadījums darbā, grūtniecība, dzemdības, arodslimība un slimā bērna kopšana. Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera savā vēstulē norāda, ka ir jāmeklē veidi, kā kontrolēt, lai darbnespējas lapas netiktu piešķirtas nepamatoti. Kā risinājums tiek minēts, ka darbnespējas lapā netiek minēts konkrēts darbnespējas cēlonis, bet tiek norādīts, vai pacienta saslimšana ir akūta, vai hroniska. Tiesībsarga ieskatā tādu darbnespējas cēloņu norādīšana kā ceļu satiksmes negadījums, protezēšana/ortozēšana, rehabilitācija un grūtniecība (agrīnā periodā) izpauž ļoti intīmas detaļas par cilvēka privāto dzīvi. Turklāt šīs informācijas norādīšana var radīt darbiniekam diskriminācijas risku. Tādējādi tiesībsargs rosina neiekļaut šos darbnespējas cēloņus darbnespējas lapās.

Veselības ministrija savā vēstulē tiesībsargam pamato, kāpēc farmaceitam un farmaceita asistentam var būt nepieciešams redzēt pacienta diagnozi. Proti, ja ārsts, izrakstot kompensējamās zāles, lietojis to vispārīgo nosaukumu, aptiekas pienākums saskaņā ar MK noteikumu Nr.899 89.punktu ir izsniegt lētākās šim nosaukumam, zāļu formai un stiprumam atbilstošas zāles, bet, ja kompensējamo zāļu sarakstā attiecīgajai diagnozei ir divas vai vairākas zāles ar lētāko kompensācijas bāzes cenu, farmaceits piedāvā pacientam izvēlēties kādu no tām. Izprotot minēto argumentāciju, tiesībsargs tomēr aicina vēlreiz pārdomāt risinājumus, kā norādīto mērķi varētu sasniegt saudzīgākiem līdzekļiem. Vēl jo vairāk, no MK noteikumu Nr. 134 29.punkta var secināt, ka farmaceitiem un farmaceitu asistentiem ir tiesības iepazīties ar visu e-veselības sistēmā iekļauto medicīnisko informāciju. Uzskatām, ka šāda veida datu apstrāde pārsniedz legītīmo mērķi. Norādām, ka Igaunijā farmaceitiem nav pieeja e-veselības sistēmas datiem. Tiem ir pieeja tikai digitālajai receptei (arī ne vēsturiskajām receptēm).

Lielas bažas raisa grozījumi MK noteikumos Nr. 134 „Noteikumi par vienoto veselības nozares elektronisko informācijas sistēmu”, kas paredz atlikt pacienta tiesības liegt pieeju atsevišķām ārstniecības iestādēm visiem vai atsevišķiem veselības informācijas sistēmā uzkrātajiem datiem līdz 2023.gadam. Tāpat paredzēts atlikt pacienta tiesības aizliegt pieeju atsevišķām ārstniecības personām un ārstniecības atbalsta personām visiem vai atsevišķiem veselības informācijas sistēmā uzkrātajiem datiem. Norādām, ka pacienta informēta piekrišana nodrošina to, ka medicīnas datu privātums tiek respektēts. Atliekot šīs pacienta tiesības līdz 2023.gadam, būtiski tiek pārkāpts personas tiesību uz savu datu aizsardzību princips.

MK noteikumu Nr. 134 9.punkts nenorāda, cik ilgi saglabāsies informācija par personu, kas apstrādājusi datus veselības informācijas sistēmā. Kā tiesībsargam vēstulē norāda Latvijas sertificēto personas datu aizsardzības speciālistu Asociācijas līdzpriekšsēdētāja A. Boboviča, MK noteikumu Nr.134 9.punkts nesniedz skaidru atbildi vai auditācijas pieraksti tiek veikti tikai par ārstniecības iestādi un ārstniecības personu vai arī tiek atspoguļotas visas personas un iestādes,

kas ir piekļuvušas attiecīgā pacienta medicīniskajiem datiem (MK noteikumu 30.pants). Tātad no MK noteikumiem Nr. 134 neizriet, vai veselības informācijas sistēmā tiek iekļauti tikai dati par ārstniecības personām un iestādēm, kas veikušas pacientu datu apstrādi veselības informācijas sistēmā vai arī tiek iekļauti dati par NVD, VI, VSAA un VDI (kuri apstrādājuši pacienta datus).

Tāpat, Ministru Kabineta noteikumu Nr. 40 "Personas datu aizsardzības obligātās tehniskās un organizatoriskās prasības" 4.5. punkts nosaka, ka ir nepieciešams saglabāt (līdz ar to arī atspoguļot) informāciju par personas datiem, kas tikuši nodoti. Pašreiz MK noteikumu Nr. 134 9.punktā nav paredzēts, ka šāda informācija tiks saglabāta un līdz ar to būs pieejama pacientam bez īpaša pieprasījuma, lai gan šādas informācijas ieguve ir būtiska, lai pacients/datu subjekts varētu realizēt savas kontroles tiesības pār saviem personas datiem (piemēram, pārliecināties par personām, kas piekļuvušas un kādā apjomā).

Pacientu tiesību likuma 10.panta piektās daļa paredz, ka pēc rakstveida pieprasījuma un ārstniecības iestādes vadītāja rakstveida atļaujas saņemšanas informāciju par pacientu ne vēlāk kā piecu darbdienu laikā pēc pieprasījuma saņemšanas sniedz šādām personām un institūcijām: ārstniecības iestādēm — ārstniecības mērķu sasniegšanai; Datu valsts inspekcijai — nolūkā pārbaudīt personas datu apstrādes atbilstību normatīvo aktu prasībām; Valsts darba inspekcijai — nelaimes gadījumu darbā un arodslimību izmeklēšanai un uzskaitēi; Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijai — invaliditātes ekspertīzes veikšanai; tiesai, prokuratūrai, policijai, valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektoriem, bāriņtiesai, Valsts probācijas dienestam, tiesībsargam, kā arī pirmstiesas izmeklēšanas iestādei — likumā noteikto funkciju veikšanai; Nacionālo bruņoto spēku rezerves uzskaites struktūrvienībām — rezerves karavīru un rezervistu veselības stāvokļa izvērtēšanai; biedrībai "Latvijas Transportlīdzekļu apdrošinātāju birojs", apdrošināšanas sabiedrībām, kuras veic sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu, — ceļu satiksmes negadījumā cietušai personai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanai; Tieslietu ministrijai — lai nodrošinātu Latvijā piespriesta brīvības atņemšanas soda izpildīšanas lūguma nosūtīšanu ārvalstij; Iekšlietu ministrijas Centrālajai medicīniskās ekspertīzes komisijai — lai izvērtētu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādes vai Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonas ar speciālo dienesta pakāpi vai tās amata kandidāta veselības stāvokļa atbilstību dienestam; Nacionālo bruņoto spēku ārstniecības iestādēm — karavīru un zemessargu, kā arī profesionālā un Zemessardzes dienesta kandidātu veselības stāvokļa izvērtēšanai.

Tiesiskajam regulējumam jāsniedz atbildi uz to, kas sniegs informāciju minētajām iestādēm. No šībrīža regulējuma saprotams, ka informāciju augstākminētajām iestādēm saskaņā ar Pacientu tiesību likumu sniegs ārstniecības iestādes. Nav skaidrs, vai līdz ar e-veselības sistēmas ieviešanu un to, ka, NVD būs veselības informācijas sistēmas pārzinis, informāciju minētajām iestādēm joprojām sniegs ārstniecības iestādes?

2016.gada 6.oktobrī grozījumi MK noteikumos Nr. 134 „Noteikumi par vienoto veselības nozares elektronisko informācijas sistēmu” ir izsludināti Valsts sekretāru sanāsmē. Aicinām MK veikt nepieciešamos grozījumus tiesiskajā regulējumā, lai nodrošinātu līdzsvaru starp veiksmīgi funkcionējošu e-veselības sistēmu un pacienta medicīnas datu aizsardzību atbilstoši cilvēktiesību standartiem.

Ar cieņu,

tiesībsargs

Juris Jansons